

ნინო ჯუმბურიძე

რამდენიმე ტერმინოლოგიური შესიტყვების შესახებ

ქართულ სალიტერატურო ენაში, კერძოდ, მასმედიისა და ოფიციალურ-საქმიანი ტექსტების ენაში, გვხვდება ისეთი შესიტყვებები, რომლებიც რომელიმე უცხოური ენის გავლენის შედეგად ან სხვა მიზეზით მკვიდრდება და ენაცვლება ჩვენი ენისათვის ბუნებრივ გამოთქმებს.

კერძოდ, ბოლო დროს ტერმინოლოგიურ შესიტყვებებში ხშირად გვხვდება ზმნური ფორმა **წვდომა**, რომელიც გამოიყენება რუსული ტერმინის - доступ შესატყვისად და გადმოგვცემს რაიმეს ნახვის, მიღების, მოპოვების შესაძლებლობას, რაიმეთი სარგებლობის უფლებას. სიტყვა **წვდომა** პოლისემიურია და ჩვეულებრივ სხვადასხვა ზმნისწინით გვხვდება: მიწვდომა, ჩაწვდომა, შეწვდომა, ტერმინოლოგიურ შესიტყვებებში კი უზმნისწინო ფორმა გვაქვს. მასთან დაკავშირებული სახელები სხვადასხვა ბრუნვის ფორმით და სხვადასხვა თანდებულით არის გამოყენებული:¹

ჟურნალისტების ნაწილს საპატიმროებში მიმდინარე მოვლენებთან **წვდომა** არ აქვს.

რეგიონებში ინტერნეტის **წვდომა** თბილისთან შედარებით ორჯერ ძვირია.

თავისუფალი **წვდომა** ინფორმაციასა და სამართალზე.

რას გულისხმობს „ბიზნეს კატალოგზე“ წვდომა?

წვდომა თავისუფალ პრესასთან.

ზოგჯერ **წვდომა** ფორმის ნაცვლად ამავე შინაარსის გადმოსაცემად გვხვდება სიტყვა **ხელმისაწვდომობა**:

ინფორმაციის **ხელმისაწვდომობა** არ გულისხმობს მის უსასყიდლოდ მოპოვებას.

ბოლო წლებში არ შეიმჩნევა სადენიანი ინტერნეტის **ხელმისაწვდომობის** მაჩვენებლის ზრდა.

ხელმისაწვდომობა, მართალია, უფრო გრძელი სიტყვაა, ვიდრე **წვდომა**, მაგრამ მისი გამოყენება შესაძლოა უფრო გამართლებული

¹ ამონარიდები წარმოდგენილია ინტერნეტრესურსებიდან.

იყოს, რამდენადაც იგი პოლისემიური არ არის და მისი ლექსიკური მნიშვნელობაც უფრო ნათელია.

რაც შეეხება იმას, რომ **წვდომა** ფორმასთან დაკავშირებული სახელები სხვადასხვა ბრუნვით და სხვადასხვა თანდებულით გამოიყენება, ვფიქრობთ, ეს რუსული ენის გავლენის შედეგია (შდრ.: *имеет доступ ко всей информации; Студентам и сотрудникам... обеспечен открытый доступ к базам...*). ზოგ შემთხვევაში ქართულისათვის ბუნებრივი ნათესაობითი ან -ზე თანდებულიანი ფორმა გამოყენებული, ზოგში კი - რუსულის **к, ко** წინდებულების შესატყვისი -**თან** თანდებულიანი ფორმა.

ზემოთ წარმოდგენილი წინადადებებიდან ზოგში, ვფიქრობთ, უმჯობესი იქნებოდა პირიანი ფორმის ან შედგენილი შემასმენლის გამოყენება: ინფორმაციაზე ხელი არ **მიუწვდება**; ინტერნეტი **მისაწვდომია** ყველასათვის; მასალა **ხელმისაწვდომი არ არის** და ა. შ.; ხოლო როცა აუცილებელია საწყისის გამოყენება, ასეთ შემთხვევაში სახელი, რომელიც მასთან არის სინტაქსურად დაკავშირებული, ნათესაობით ბრუნვაში ან -ზე თანდებულით უნდა იყოს წარმოდგენილი: ინფორმაციის/ინფორმაციაზე **წვდომა** და არა: ინფორმაციასთან **წვდომა**, რამდენადაც სწორია: ხელი მიუწვდება რაიმეზე და არა - რაიმესთან; რაიმეს მისწვდა და არა - რაიმესთან მისწვდა.

ბოლო დროს ქართულისათვის არაბუნებრივი შესიტყვებები იქმნება **მოცვა** ზმნური ფორმის გამოყენებითაც.

მოცვა არის საწყისი **მოიცავს** ზმნის მოქმედებისა (*მოიცავს – მთლიანად დაეუფლება რაიმეს, შეიპყრობს, გამსჭვალავს || მთლიანად დაფარავს*). სასაუბრო მეტყველებაში ეს ფორმა თითქმის არ გვხვდება. ტერმინოლოგიურ შესიტყვებებში იგი გამოიყენება (მოსახლეობის, ტერიტორიის...) მთლიანად უზრუნველყოფის, მთლიანად ათვისების მნიშვნელობით:

სატელევიზიო რეკლამით ყველაზე ფართო აუდიტორიის **მოცვა** შეიძლება.

უწყების მთავარი პრიორიტეტი დაზღვევის სტანდარტული პაკეტით მოსახლეობის 100%-ით **მოცვა**. . . იქნება.

საქართველომ... შეძლო ანტირეტროვირუსული თერაპიით მთელი მოსახლეობის **მოცვა**.

ვფიქრობთ, ზემოთ მოყვანილი წინადადებების სტილი უფრო გამართული იქნებოდა, თუ საწყისის ნაცვლად პირიან ფორმას გამოიყენებდნენ: **სატელევიზიო რეკლამა ყველაზე ფართო აუდიტორიას**

მოიცავს; ზოგჯერ კი ჯობდა **მოცვა** სხვა სიტყვით შეცვალათ: „მოსახლეობის 100% -ით **მოცვას**“ ჯობია: „მოსახლეობის 100%-ით **უზრუნველყოფა**“.

მოცვა კონტექსტისათვის შეუფერებელად არის გამოყენებული შემდეგ ამონარიდებში:

გენოციდის თემის **მოცვა** სიურპრიზი არაა.

სტრატეგიის წარმატებით დასაწერად უნდა მოხდეს შემდეგი ეტაპების **მოცვა**.

ეს სიტყვა ზოგჯერ ისე გამოიყენება, რომ არ არის დასახელებული, რის მოცვას ეხება საქმე, რაც სათქმელს აბუნდოვანებს:

იმუნიზაციით **მოცვის** დონე ფრიად განსხვავდება.

იმუნიზაციით **მოცვა** შესაძლოა დაბალი იყოს.

აშშ-ში სადაზღვევო **მოცვა** ნებაყოფლობითია.

კონტექსტის მიხედვით გასაგებია, რომ მოსახლეობაზეა ლაპარაკი, მაგრამ ფრაზა სტილისტურად გაუმართავი გამოდის. თუ აუცილებელია **მოცვა** ზმნის საწყისის ფორმით გამოყენება, მაშინ სინტაქსურად მასთან დაკავშირებული წევრიც უნდა იყოს დასახელებული.

გვინდა შევჩერდეთ კიდევ ერთ შესიტყვებაზე: **შეხება აქვს/ შეხება არა აქვს**:

ამ თემასთან **შეხება არა აქვს**.

ვისაც ქართულ ხალხურ მუსიკასთან **შეხება აქვს**...

ჯარიმა აბსურდულია და კანონთან არანაირი **შეხება არ აქვს**...

ასეთი გამოთქმები მეტად გავრცელებულია სასაუბრო მეტყველებასა და პრესის ენაში. **შეხება** ზმნის პირიანი ფორმა – **ეხება**, თავისი ძირითადი მნიშვნელობის გარდა, ჩვეულებრივ, გამოიყენება გადატანითი მნიშვნელობითაც: ყურადღებას ამახვილებს, განიხილავს, ურთიერთობა, კავშირი აქვს, – უკავშირდება (საქმეს, ნათქვამს, ლაპარაკს და სხვ.), მაგრამ რაც შეეხება ზემოთ დასახელებულ, საწყისით შექმნილ გამოთქმებს, ისინი არ წარმოადგენს გამართული ქართულის ნიმუშს, ბოლო დროს კი ამათ დაემატა ხელოვნური და სრულიად მიუღებელი სიტყვა – **შემხებლობა**:

გამოძიებულ უნდა იქნას ჩემი **შემხებლობა** ამ ბინძური ჩანაწერის გავრცელებასთან.

მისი ინფორმირებულობა ან **შემხებლობა** იკვეთება საგამომიგბო საქმეში.

ამ საქმესთან დაკავშირებით მისი **შემხებლობა** იკვეთება.

სამართალდამცველ ორგანოებში არსებობს საქმეები, რომელ-

შიც შესაძლებელია მერის **შემხებლობა** იყოს დადასტურებული.

შემხებლობა, რომელიც მიღებულია მიმღეობის ფორმაზე (**შემხებელი**) -ობა სუფიქსის დართვით, ბოლო დროს შექმნილი სიტყვაა. ის არ არის მოცემული არც ერთ განმარტებით ლექსიკონში და არც არის საჭირო მისი დამკვიდრება ენაში. ამ ფორმის ნაცვლად მოცემულ წინადადებებში თავისუფლად შეიძლებოდა გამოყენებული ყოფილიყო სიტყვები: **კავშირი, მონაწილეობა**.

ჩვენი აზრით, აქ განხილული ფორმებით (წვდომა, მოცვა, შემხებლობა) შექმნილი ტერმინოლოგიური შესიტყვებები უმეტეს შემთხვევაში ქართული ენის ბუნებისათვის უცხო და ხელოვნური გამოთქმების დამკვიდრებას უწყობს ხელს. უმჯობესია მათი შეცვლა გამართული, ჩვენი ენისათვის ბუნებრივი კონსტრუქციებით.

Nino Chumburidze

On Some Terminological Collocations

Summary

Recently, some terminological collocations, being alien and unnatural for the language, occur in Standard Georgian, specifically, in the language of mass media and of the officialdom. Such collocations, having been established as a result of either a foreign influence or some other causes, are formed by means of the units like **ყვდომა (access)**, **მოცვა (cover)**, **შემხებლობა (touch)**. The paper discusses such artificial and syntactically ungrammatical collocations. The named verbal nouns should better be substituted by finite forms, and, in cases, when their use is necessary, an ungrammatical syntactic construction should however be avoided.